ארז הלבנון Cedrus libani גידל אצטרובלים באוגוסט

אבי שמידע – חוג כלנית, המחלקה לאבולוציה ואקולוגיה והמרכז לרציונליות,
האוניברסיטה העברית ירושלים avi.shmida@gmail.com

פרסום: 18.8.19

ארז הלבנון *Cedrus libani* הוא אחד העצים המרשימים בעולם וכל שכן במקורותנו, בתנ"ך ובגינון בארצנו. אולם אין אנו שמים לב לתכונות המיוחדות שלו מהבחינה הביולוגית: זהו העץ היחידי באזור הים-התיכון והמזרח-התיכון הפורח בסתיו. אנו רגילים לראות את האצטרובלים הנקביים דמויי החבית השמנה מעוגלי הפינות המבשילים בחודש אוקטובר-נובמבר לקראת הגשמים. מיוחד **לארז** שהאצטרובל הנקבי מתפרק עם הבשלתו לקשקשים בדידים והזרעים נושרים לקרקע. אך מתי האצטרובלים מתחילים לצמוח?

אם מתבוננים אנו בעצי הארז המעטים השתולים באזורים הרריים, נשים לב כי גם האצטרובלים הנקביים וגם האצטרובלים הזכריים מופיעים "לפתע" בחודש אוגוסט, כחודשיים לערך לפני תקופת הפריחה (ראה תמונות). מעניין כי עד גיל 25 שנה לערך עצי הארז אינם פורחים כלל וכאשר מתחילים הם לפרוח – בשנים הראשונות מייצרים הם רק אצטרובלים זכריים הנקראים כמו כדורים אליפסיים קטנים בגודל 2-3 ס"מ (ראה תמונה).

ארז הלבנון, הר-גילה 8.8.19. צילם א. שמידע ©
להגדלה – לחצו על התמונה.

ארז הלבנון המצולם בתמונה נשתל על ידי פיצי (יורם מאיר ז"ל) במרומי הר-גילה בשנת 1981. רק בגיל 34 שנה הוא התחיל לפרוח ולייצר רק אצטרובלים זכריים. גם בקיץ זה, חמש שנים לאחר שהתחיל לפרוח עדיין הוא מייצר רק אצטרובלים זכריים. מתי ייצר גם אצטרובלים נקביים? מקובל על החוקרים כי ככל שמצב העץ "טוב יותר" כן יקדים לפרוחו וכן יקדים בפריחה הנקבית. מחקר שערך יערן בשנות השישים של המאה הקודמת על ארזי הר-הרצל העלה כי רוב הארזים מתחילים לייצר אצטרובלים נקביים רק בגיל 28.

בפתח האוניברסיטה העברית בגבעת-רם נמצא עץ זקן מאוד של **ארז הלבנון** (ראה תמונה). העץ נשתל על ידי מיכאל אבישי ומיכאל זוהרי בשנת 1956 כאשר הזרעים מקורם מאוכלוסיית הגן הבוטני בהר הצופים אשר מקורה מהאתר המפורסם של ארזי הלבנון בצפון מערב לבנון (נלקחו בשנת 1933). כיום (2019) העץ בן 63 ואיננו מייצר אצטרובלים בכלל. בעבר היו ענפיו השונים נושאים גם אצטרובלים נקביים וגם אצטרובלים זכריים. בכל העולם רק בעץ **הארז,** ידוע כי יש ענפים אשר מייצרים אצטרובלים נקביים בלבד, ויש ענפים אשר מייצרים אצטרובלים זכריים בלבד. תכן והתופעה קשורה למצב אונו של הענף.

מימין: ארז הלבנון, פתח גבעת-רם 1.7.19. צילם א. שמידע ©
משמאל: ארז הלבנון, הר-גילה 8.8.19. צילם א. שמידע ©
להגדלה – לחצו על התמונה.

ומדוע **ארז הלבנון** המפורסם של פתח גבעת רם איננו עושה אצטרובלים? ישנו מיתוס הידוע בעיקר מעצי אורן, שעצים לפני מותם מייצרים הרבה פירות אצטרובלים. דעה זו נובעת מהעובדה שאצטרובלי אורן ירושלים אינם נופלים וכאשר העץ נוטה למות, רוב עליו נושרים ואצטרובלים בני עשרות שנים נגלים לצופה. הסבר שיותר מתאים לעובדות בטבע, הוא שעץ מחטני זקן מפסיק לייצר פרי כיוון שהוא חלש, ואכן עץ הארץ שבתמונה ייצר פירות לרוב מאז שנות ה-70 של המאה הקודמת ועד לפני ארבע שנים.

==========

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: שמידע א 2019 ארז הלבנון Cedrus libani גידל אצטרובלים באוגוסט, חדשות בוטניות, כתב-עת "כלנית" מספר 6.
/https://www.kalanit.org.il/cedrus_libani_august_2019